УДК 378(477.61)"1918/1921"
Чоп В.М.[1], Васильчук Т.В.[2]
[1] канд. іст. наук, доцент НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. іст. наук, доцент НУ «Запорізька політехніка»

КЕРІВНИКИ ОЛЕКСАНДРІВСЬКОГО СЕРЕДНЬОГО СЕМИИКЛАСНОГО МЕХАНІКО-ТЕХНІЧНОГО УЧИЛИЩА В 1918 – 1921 РОКАХ

В.М. Чоп, Т.В. Васильчук

В час коли відбуваються заходи присвячені 125-й річниці заснування НУ «Запорізька Політехніка» особливого значення набувають дослідження присвячені історії вишу та діяльності його керівників. Дана розвідка присвячена відтворенню дійсної картини керівництва ОССМТУ в 1918 – 1921 рр. Протягом цих чотирьох років училищем фактично керував триумвірат Антона Марковича Павлюка, Володимира Олександровича Яксона та Костянтина Миколайовича Трофімова.

Після того, як на початку січня 1918 р., директор Денис Поддерьогін, побоюючись більшовицьких репресій, утік з Олександрівська до Старого Криму, питання про владу в училищі постало в увесь зріст. Спочатку, на посаду директора, в кінці січня 1918 р., педагогічним колективом було обрано Антона Павлюка (1882–1937). Колись, в 1902 р., він починав свою

кар'єру в училищі, 20-річним, простим майстром ремісничої школи, який провадив з учнями практичні заняття. Але на початку 1918 р. виявилося, що А. Павлюк є єдиним серед викладацького колективу училища більшовиком і членом ВКП/б/. Саме через це педагогічна рада училища вирішила, що він буде найбільш комфортною особою для «червоної влади». Так воно і виявилося, але в квітні 1918 р. більшовикам довелося тікати геть з міста від наступу військ УНР та Австро-Угорщини. Посада директора опустіла, бо А. Павлюк теж відбув на схід разом з червоними евакуаційними ешелонами.

Тоді керівником закладу з досить дивним титулом «Наглядача за училищем» було обрано К. Трофімова (1875 – 1935), колишнього викладача математики Полтавської жіночої гімназії. З 1903 по 1918 р. він працював завідувачем ремісничої школи при училищі. Це був поважного вигляду чоловік з білою, окладистою, бородою. В.Трофімов кермував у «машинці» з весни 1918 р. по лютий 1919 р., тобто весь час правління в місті УНР-1, Української держави гетьмана П. Скоропадського, УНР-2, але потім знову прийшли більшовики і по їх законам керувати училищем вже мав не директор і не «наглядач», а президія Шкільної ради училища.

Шкільна рада це був експериментальний орган управління в сфері середньої освіти в 1918 – 1924 рр. Він являв собою спробу колегіального управління училищем з боку педагогічного колективу, батьківського комітету і учнів. Учнів в складі Шкільної ради «училища» представляв «Комітет учнів технічного училища і ремісничої школи»

Головою Шкільної ради, що тепер засідала в приміщенні канцелярії училища, було обрано Володимира Яксона (1876 – ?), інженера-естонця з Естляндської губернії. В 1915 р. він був евакуйований з Прибалтики під час наближення німецького фронту. Прибувши в Олександрівськ В. Яксон зайнявся виконанням військових заказів на базі механічної та столярної майстерень училища. З 1916 р. В. Яксон викладав в училищі фізику. Але коли в липні 1919 р. Олександрівськ було захоплено білогвардійцями В.Яксона було оголошено «в.о. директора училища». В.о. директора він був і за «Вільного району» РПАУ /махновців/, тобто у жовтні 1919 – січні 1920 р. На початку 1920 р. до міста знову насунули більшовики і В. Яксон за власною ініціативою самозмістився на посаду голови Шкільної ради. Проте коли у серпні 1920 р. до міста зайшли підрозділи Російської армії барона Врангеля, то В. Яксон став фігурувати в документах «Директором училища». При новому приході більшовиків, з кінця жовтня 1920 р., він знову став головою Шкільної ради. Це була безстрашна й фаталістично налаштована людина. Він спокійно продовжував жити і працювати в місті, не дивлячись на те, що за співпрацю з білогвардійцями його запросто, в будь-який момент, могли розстріляти чекісти. Його замісником всі ці роки, в статусі «наглядача за училищем», перебував досвідчений К. Трофімов. Антон Павлюк, при

більшовиках, в 1920 – 1921 рр. працював начальником відділу професійної освіти при Олександрівському ревкомі і не розривав тісних зв'язків з місцем колишньої роботи. В 1921 р. під час перетворення ОССМТУ на «Олександрівський індустріально-механічний технікум, з професійно-технічною та ремісничою школою при ньому» він повернувся до «машинки» на посаду директора установи.

Наше дослідження було проведено на основі матеріалів Державного архіву Запорізької області, архівних матеріалів Музею наукового прогресу НУ«ЗП», спогадів колишніх студентів та викладачів запорізьких вишів. Вважаємо що дана розвідка є важливим доповненням історії нашого вишу та історії вищої освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александровское среднее семикласное механико-техническое училище (1900 – 1902). Александровск. Тип. Б. Штерна, 1902. 56 с.

2. Александровское среднее семикласное механико-техническое училище (1900 – 1910). Александровск. Тип. Б. Штерна, 1911. 208 с.

3. Державний архів Запорізької оласті (ДАЗО). Ф. Р – 929. Оп.1. Спр.1.